

21 Alkoholtillsyn

21.1 Allmänt

Lagtext

8 kap. 1 a § andra stycket AL

Skatteverket utövar tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna i 4 kap. 5 §.

Det är SKV, före detta RSV, som sedan den 1 januari 2000 utövar tillsyn enligt alkohollagen. Tidigare var det Alkoholinspektionen som utövade tillsynen. SKV:s interna regler styr vem som utför tillsynen.

Lagtext

4 kap. 5 § AL

Den som har rätt att bedriva partihandel får sälja varorna till detaljhandelsbolaget, till annan som har rätt att bedriva partihandel med motsvarande varor och till den som har meddelats serveringstillstånd för sådana varor. Detta gäller dock inte i fråga om sådant serveringstillstånd som endast avser servering i slutet sällskap vid ett enstaka tillfälle eller under en enstaka tidsperiod. Den som har rätt att bedriva partihandel får också exportera varorna eller sälja dem till den som fått sådant särskilt tillstånd till inköp av varorna som avses i 4 §. Försäljning får även ske till den som har tillstånd enligt lagen (1999:446) om proviantering av fartyg och luftfartyg.

Endast den som har rätt att bedriva partihandel får förpacka om eller buteljera varorna.

Enligt alkohollagen gäller att den som är berättigad att bedriva partihandel får sälja alkoholvaror till Systembolaget (detaljhandelsbolaget), till den som är berättigad att bedriva partihandel och till den som har serveringstillstånd. Vidare kan den som är berättigad att bedriva partihandel exportera varorna och sälja till den som har provianteringstillstånd samt sälja teknisk sprit till den som har tillstånd att köpa. Annan partihandel beträffande alkoholvaror än den som är nämnd i bestämmelsen får inte ske. Bestämmelsen hindrar direktförsäljning från den som är berättigad att bedriva partihandel till konsument. Enligt 4 kap. 7 § AL är säljaren, vid partihandel med spritdrycker, vin och starköl, skyldig att förvissa sig om att köparen har rätt att återförsälja eller köpa in varan.

Övergångsbestämmelserna till alkohollagen har den 1 juli 2003 ändrats på så sätt att den som medgivits rätt att bedriva partihandel med alkoholdrycker med stöd av tidigare gällande bestämmelse ges möjlighet att fortsätta sin verksamhet till utgången av år 2005. Detta innebär en förlängning av övergångsbestämmelsen med ytterligare två år.

21.2 Kontrollbefogenheter

Tillsynen av upplagshavare och registrerad varumottagare avser två olika delar, en skatterättslig och en alkoholrättslig. Den skatterättsliga tillsynen regleras i lagen om alkoholskatt medan den alkoholrättsliga regleras i alkohollagen. Med tillsyn avses såväl inspektioner som annan tillsyn (t.ex. skrivbordsförfrågningar). Besök hos upplagshavare eller registrerade varumottagare enligt alkohollagen, för genomförande av tillsyn, kallas fortsättningsvis inspektion.

Lagtext

8 kap. 4 § AL

Om en tillsynsmyndighet begär det skall en tillståndshavare lämna tillträde till driftsställe med tillhörande lokaler och tillhandahålla handlingar som rör verksamheten samt utan ersättning hjälpa till vid tillsynen, lämna varuprover som behövs och redovisa uppgifter om verksamhetens omfattning och utveckling.

Vad som sägs i första stycket gäller även i förhållande mellan den som är berättigad att bedriva partihandel enligt 4 kap. 1 § första stycket och myndighet som anges i 1 a § andra stycket.

En tillståndshavare är skyldig att lämna tillträde till driftsställe med tillhörande lokaler samt tillhandahålla handlingar som rör verksamheten. Vidare är tillståndshavaren skyldig att utan ersättning hjälpa till vid tillsynen, lämna varuprover som behövs samt redovisa uppgifter om verksamhetens omfattning och utveckling.

Lagtext

8 kap. 5 § AL

Bokföring i rörelse som är tillståndspliktig skall vara så utformad att kontroll av verksamheten är möjlig. Den som driver rörelsen är skyldig att på anfordran av en tillsynsmyndighet förete bokföringshandlingarna. Tillståndshavare och den som enligt 4 kap. 1 § första stycket är berättigad att bedriva partihandel är skyldiga att lämna statistiska uppgifter i enlighet med de föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens Folkhälsoinstitut meddelar.

Tillståndshavaren är skyldig att på begäran visa bokföringshandlingar.

Det kan konstateras att befogenheterna skiljer sig åt mellan inspektion och skatterevision, vilket gör att det är viktigt att hålla reda på med stöd av vilka regler som kontrollen genomförs. En avgörande skillnad mellan de båda regelverken är att det inte finns uttalade krav på samverkan beträffande inspektioner samt att överraskningskontroller i samband med sådana inspektioner inte särregleras i alkohollagstiftningen.

21.3 Sekretess

När det gäller sekretess är det olika regler som gäller. För beskattningsverksamheten och olika former av skattekontroll gäller absolut sekretess enligt 9 kap. 1 – 2 §§ SekrL medan sekretessen enligt alkohollagen endast gäller om det kan antas att den kontrollerade upplagshavaren eller registrerade varumottagaren lider skada eller men om uppgiften röjs (9 kap. 24 § SekrL). Sekretess gäller inte beslut i ärenden om tillstånd. Beslut om tillstånd och om återkallelse av tillstånd är offentliga, medan exempelvis andra beslut under handläggningen, såsom t.ex. beslut om inspektion omfattas av den sekretess som gäller enligt 9 kap. 1 – 2 §§ SekrL. Ett utelämnande av handlingar från en alkoholrättslig tillsyn måste prövas från fall till fall, dels med avseende på uppgiftens art dels med avseende på vad uppgiften ska användas till.

Meddelarfrihet råder inte för uppgifter som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 1 – 3 §§ SekrL. Det innebär att meddelarfrihet inte råder vid skatterevision. Vid tillsyn enligt alkohollagen gäller däremot meddelarfrihet. Se även avsnitt 22.1.

21.4 Registeranvändning

Statens folkhälsoinstitut ska, enligt 12 kap. AL, föra register över de som har tillstånd att bedriva partihandel enligt alkohollagen. Registret får användas för tillsyn, uppföljning och utvärdering samt för framställning av statistik. SKV får för sin tillsyn enligt alkohollagen ha direktåtkomst till uppgifter om serveringstillstånd i registret.

21.5 Beslut om inspektion

SKV fattar beslut om inspektion, innan besök av en upplagshavare eller registrerad varumottagare sker.

Beslutet ska i normalfallet kommuniceras skriftligt med den som blir föremål för inspektion innan inspektionen utförs (förfarandet motsvarar vad som gäller vid skatterevision).

Av beslutet ska framgå.

- aktuellt lagrum för tillsynen (8 kap. 1 a § AL, 4 kap. 5 § AL)
- diarienummer
- datum för beslutet
- företag/person som tillsynen avser
- organisations-/personnummer
- vem/vilka som ska utföra inspektionen (namn och telefonnummer)

Beslutet ska undertecknas av den som på motsvarande sätt är behörig att underteckna beslut om skatterevision.

21.6 Överklagande

Ett beslut om inspektion enligt alkohollagen är omedelbart verkställbart (enligt 9 kap. 1 § AL). Beslut om inspektion är inte överklagbart.

Om enskild ändå överklagar ett beslut om inspektion får beslutet överlämnas till länsrätten, med yrkande att länsrätten avvisar talan.

21.7 Genomförande av inspektion

För att alkoholrättslig tillsyn ska kunna bedrivas så kostnadseffektivt som möjligt är det lämpligt att inspektionen samordnas med skatterevision avseende alkoholskatt.

Befogenheterna och sekretessreglerna skiljer sig åt för skatterevision och inspektioner. De olika formerna av kontroll ska där-

för hållas isär, även om förrättningarna utförs samtidigt. Det får inte råda någon tvekan om vilken roll tjänstemannen har vid respektive kontroll utan det ska klart framgå för den som är föremål för tillsynen. Hur kontrollen närmare ska avgränsas får avgöras från fall till fall. Om kontrollerna avser olika underlag bör handläggaren först genomföra den ena kontrollen och sedan den andra. Om det underlag som granskas till övervägande del är av intresse både alkohol- och skatterettsligt kan SKV istället välja att göra granskningen i ett sammanhang. Det viktiga är att tjänstemannen löpande underrättar den som är föremål för kontrollen vilket eller vilka moment kontrollen avser.

Om överraskningskontroll är motiverad från en alkoholorettslig utgångspunkt (t.ex. på grund av trovärdigt tips om pågående försäljning till ungdomar) kan SKV själv välja tidpunkt för inspektionen, utan att den som är föremål för denna i förväg meddelas om beslutet. Beslutet om inspektion överlämnas då först i samband med inspektionen. Det är inte möjligt att utnyttja reglerna om alkoholorettsligt betingad inspektion för att inleda en skatterevision.

Vid en alkoholorettslig inspektion kan SKV göra iakttagelser som har en skattemässig betydelse. Motsvarande situation kan uppkomma vid skattekontroll (exempelvis om uppgift om försäljning till ungdomar påträffas). I detta fall måste ett beslut om en alkoholorettsligt betingad inspektion fattas, om SKV väljer att även göra en inspektion enligt alkohollagen. Den som är föremål för kontrollen ska genast underrättas om att kontrollen utökats.

21.8 Promemoria

En tillsyn enligt alkohollagen kan aldrig leda till några andra åtgärder från SKV:s sida än brottanmälan enligt bestämmelserna i alkohollagen. Om det skulle framkomma att företaget brister i sina skyldigheter enligt alkohollagen så kan SKV använda dessa uppgifter för att ifrågasätta företagets lämplighet att fortsatt vara godkänd enligt lagen om alkoholskatt.

Av prop. 1998/99:134 s. 100 framgår bl.a. att om det uppmärksammas att någon t.ex. sålt direkt till konsument, vilket är straffbelagt, ska detta leda till att godkännandet som upplagshavare respektive registreringen som varumottagare ifrågasätts av SKV.

Resultatet av inspektionen ska redovisas i en promemoria. SKV har i en skrivelse, dnr 9957-00/100, gett svar på bl.a. vilken omfattning en promemoria ska ha. Av promemorian ska följande framgå:

- aktuellt lagrum för tillsynen (8 kap 1 a §, 4 kap 5 § AL)
- diarienummer
- granskat företag/person
- organisations/personnummer
- granskad period
- tidpunkt för tillsynen
- vem/vilka som utfört inspektionen (namn och telefonnummer)
- redogörelse över vad som har granskats
- beskrivning av iakttaga händelser
- anmärkningar
- underskrift.

Promemorian ska innehålla detaljerade beskrivningar av vad som har iakttagits. Redogörelsen ska vara så fullständig att en bedömning om lämplighet som upplagshavare/varumottagare kan göras utifrån dessa uppgifter. Promemorian kommer aldrig att föranleda något omedelbart ställningstagande/beslut. Den ska istället ses som ett underlag för att starta upp ett ärende enligt annan lagstiftning. I promemorian ska revisorn inte ta ställning till om de iakttagelser man gjort under inspektionen är i överensstämmelse med, eller i strid med, bestämmelserna i alkohollagen. Det ankommer alltid på åklagaren att göra den bedömningen. SKV kan endast bedöma om förhållandena är sådana att en återkallelse enligt lagen om alkoholskatt ska ske.

En promemoria som upprättats efter en alkoholrättslig inspektion ska kommuniceras på motsvarande sätt som en revisionspromemoria vid skatterevision.

21.9 Arkivering

En separat akt ska upprättas för varje inspektion innehållande de handlingar som är av betydelse för insynen. Akten ska innehålla kopia av beslut, promemoria samt handlingar som är av betydelse för den alkoholrättsliga bedömningen.

Om samma underliggande handling (fakturakopior m.m.) är av betydelse för både den alkohol- och skatterättsliga tillsynen ska dessa tillföras båda akterna. Handlingar som omfattas av sekretess och som enbart avser skatterevisjonen får dock inte tillföras den alkoholrättsliga akten. På motsvarande sätt får handlingar som omfattas av sekretess och som enbart avser inspektionen inte tillföras revisionsakten.

Om en handling innehåller blandade uppgifter (såväl uppgifter som har betydelse för skattefrågor som uppgifter som har betydelse för alkoholtillsynen) ska handlingen tillföras båda akterna. Den handling som tillförs alkoholärendet ska avidentifieras så att de uppgifter som enbart rör skatteområdet inte längre kan utläsas av handlingen. I revisionsakten kan handlingen finnas eftersom absolut sekretess gäller inom skatteområdet. På en handling, som delvis avidentifierats, ska anteckning göras i vilken akt (diarie-nummer) originalhandlingens finns.